

ПРЕВЕНТИВНА ДІЯЛЬНІСТЬ ПОЛІЦІЇ: ВІТЧИЗНЯНИЙ ТА ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД

Казначесв Д.Г. ©

кандидат юридичних наук, доцент;

Лопасва О.М. ©

викладач

(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

DOI:10.31733/2078-3566-2018-6-82-85

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ПСИХОЛОГІЧНОЇ СТІЙКОСТІ І ГОТОВНОСТІ ПРАЦІВНИКІВ ПОЛІЦІЇ У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ З ВОГНЕВОЇ ПІДГОТОВКИ

Розглянуто проблематику тренування стрільця з точки зору формування технічних й тактичних дій в умовах короткого строку навчань або невеликої кількості практичних стрільб, психологічного контролю під час вивчення техніки стрільби, що може дозволити підвищити надійність та успішність в оволодінні й формуванні технічних навичок у максимально короткий строк. Наведено методичні рекомендації щодо особливостей підготовки поліцейських при поводженні зі зброєю під час виконання службових обов'язків, питання, що охоплюють поведінку працівників поліції в екстремальних та кризових ситуаціях, і фактори, що її характеризують, а також визначено шляхи до ефективної сучасної системи організації підготовки поліцейських для виконання службових завдань в умовах, що пов'язані з ризиком для життя та викликають фізіологічний та психологічний стрес.

Ключові слова: працівники поліції, вогнепальна зброя, вогнева підготовка, психологічний стан, психологічний контроль, формування навичок, прицілювання.

Постановка проблеми. Однією з умов якісної підготовки поліцейських для подальшого проходження ними служби, підвищення рівня їх професійної компетенції та майстерності є вивчення та засвоєння ними такої навчальної дисципліни як «Вогнева підготовка». Проте дуже важливо на початковому етапі вивчення техніки пострілу навчати правильним діям під час виконання кожного елемента, так як отриманні знання з часом забуваються, а навички погіршуються. Тому є необхідність підтримання відповідного рівня підготовки протягом усього строку служби.

Порядок організації вогневої підготовки в системі Національної поліції України здійснюється відповідно до положень, передбачених Законом України «Про Національну поліцію» [1], Положенням про організацію службової підготовки працівників Національної поліції України, затвердженим наказом МВС України від 26 січня 2016 року №50 [2], Інструкцією із заходів безпеки при поводженні зі зброєю, затвердженою наказом МВС України від 01 лютого 2016 року №70 [3], Положенням про організацію первинної професійної підготовки поліцейських, яких вперше прийнято на службу в поліції, затвердженим наказом МВС України від 16 лютого 2016 року № 105 [4], Положенням про курс стрільб для поліцейських та норм витрат боєприпасів, пострілів, вибухових пакетів і гранат поліцейськими під час проведення практичних стрільб, затвердженим наказом Національної поліції України від 20 грудня 2016 року № 900 [5].

Аналіз публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Проблематика тренування з точки зору формування технічних й тактичних дій в умовах короткого строку навчань або невеликої кількості практичних стрільб з метою забезпечення особистої безпеки розглядалися у наукових працях вітчизняних та зарубіжних вчених: Л.М. Ванштейн, С.А. Московкин, М.В. Тамішев, М.Я. Жиліна, І.П. Ратов, В.С. Форфель, А.В. Алексієв, В.А. Артемев, Л. Виготський, Л.М. Кандибович, Г.О. Костюк, С.А. Максименко, Р.М. Найдифер, R. Skanaker тощо. Різні напрями під-

© Казначесв Д.Г., 2019

© Лопасва О.М., 2019

вищення ефективності процесу професійної підготовки розглядали Г. Васянович, А. Галімов та ін.

Виклад основного матеріалу. У світовій практиці різними школами накопичено досвід у методиці професійної підготовки поліцейських, діяльність яких пов'язана з практичним застосуванням вогнепальної зброї. Сучасна наука і освіта дозволяє підготувати майстра своєї справи. Історично склалося так, що методика бойової підготовки, включаючи вогневу підготовку, складена і відпрацьована здебільшого тільки для чоловіків. На сьогоднішній день зміни, що відбуваються в усіх сферах життєдіяльності сучасного суспільства, характеризуються зростаючою вимогою рівності між чоловіком і жінкою з урахуванням гендерного підходу. Основними труднощами, з якими стикаються початківці-стрілки, є такі: хвилювання на вогневому рубежі; відчуття небезпеки при поводженні з бойовою зброєю; бажання абсолютно точно розташувати прицільні пристосування в точці прицілювання; самооборонний рефлекс стрілка на очікуванні звуку пострілу і віддачі зброї, який проявляється в різкому скороченні груп м'язів, що беруть участь в його утриманні, та ін.

Під час стрільби з вогнепальної зброї м'язи кисті правої руки отримують навантаження, тому подібні різкі скорочення позначених груп м'язів завжди призводять до великих кутових відхилень зброї і, як наслідок, до промахів. Для можливості подолання психологічних перешкод необхідне створення умов, при яких забезпечується досягнення таких елементів:

а) створення у тих, хто навчається, уявлення про правильні рухи свого тіла і розуміння цих дій, а саме, що при наведенні зброї на ціль відхилення мушки в прорізі цілика впливає на результат стрільби;

б) стрілець повинен розуміти, які наслідки за собою тягне різке або повільне натискання на спусковий гачок, що не збивають наведення на ціль зброї рухом вказівного пальця правої або лівої руки;

в) при яких діях прицілювання буде правильним, бо коли стрілець при наведенні пістолета з метою влучення чітко бачить ціль і недостатньо чітко бачить прицільне пристосування або навпаки;

г) які відчуття виникають при надмірному перенапруженні м'язів плечового пояса під час очікування пострілу в момент натискання на спусковий гачок;

д) концентрація уваги стрільця на власному відчутті при натисканні на спусковий гачок зброї з дотриманням правильності хвата зброї і стабільності зусилля на його утримання;

е) при здійсненні пострілу формування у свідомості у тих, хто навчається, необхідних навичок з цілеспрямованим підключенням вольового зусилля стрільця при утриманні наведення зброї на ціль: безпосередньо перед пострілом повільним одноманітним рухом натискати на спусковий гачок з частковим уповільненням;

ж) здатність самостійно контролювати правильність усіх своїх дій у процесі пострілу.

Можна зазначити, що за нетривалий відрізок часу подібні способи навчання стрільця дають можливість подолати труднощі психологічного бар'єра, що виникає в процесі навчання. Зокрема, це добре спостерігається при порівняльному аналізі контрольних результатів стрільців (як чоловіків, так і жінок).

Уміння точно наводити зброю на ціль, використовуючи біноклярне прицілювання, є одним зі складних елементів, володіння яким під силу досвідченим та підготовленим стрільцям. Основна складність даного способу полягає в тому, що візуальне сприйняття ока, яким прицілювання не здійснюється, пригнічується вольовим і психологічним зусиллям стрільця. Одночасно з цим біноклярне прицілювання істотно підвищує гостроту зору ока, яким безпосередньо і здійснюється прицілювання. При цьому необхідно враховувати, що під час прицілювання двома очима, з метою збільшення площі візуального контролю, стріляти доведеться навскидку. Постріл відбудеться за мінімальний час, але не дуже точно. Отже, формуючи у стрільця навички ведення вогню в екстремальних умовах, умовах, наближених до реальних ситуацій, необхідно на початковому етапі навчання виробляти в тих, хто навчається, здатність до біноклярного прицілювання. Аналізуючи попередні результати контрольних тестів, можна зазначити, що в умовах подолання психологічного бар'єра і придбання певних навичок показники щодо біноклярного прицілювання у стрільців поліпшуються.

Важливе значення під час утримання зброї і наведення її на ціль має дотримання ритму дихання. Визначивши для себе необхідне положення для стрільби, стрілець у момент прицілювання повинен дихати вільно і рівномірно, затамувавши подих на природно-

му напіввидиху лише при натисканні на хвіст спускового гачка, тобто безпосередньо перед самим пострілом. При цьому затримання дихання не повинно бути більше 5–7 секунд, чого цілком достатньо для здійснення пострілу. Також необхідно враховувати, що під час стрільби після фізичних навантажень дихання потрібно затримувати на вдиху.

Вікові особливості становлення рухової функції людини, розвиток таких фізичних якостей як швидкість і спритність, сила м'язів, гнучкість і витривалість широко розглядалися в науці. Також анатомічні показники і параметри особливості жінок і чоловіків виявлено та систематизовано в досить широкому спектрі. І ці дані можна використовувати при складанні сучасних методик навчання вогневої підготовки з урахуванням гендерних особливостей. На додаток до всього необхідно враховувати вплив таких факторів: наказ керівництва; почуття відповідальності за виконання поставленого завдання; бажання знешкодити і затримати злочинця; багато інших різних обставин, що не дають можливість у повному обсязі виконати поставлене завдання (недооцінка можливостей злочинця, надання ним опору, складність ситуації і обстановки); інстинкт самозбереження [6]. Безперечно, кожен з названих факторів окремо або всі в цілому здатні викликати суперечливі почуття, а згодом і дії. Саме виходячи з цього, практично кожна ситуація вимагає від співробітника поліції максимальної віддачі, чітких і рішучих індивідуальних чи колективних дій, спрямованих на успішне вирішення оперативно-службових завдань, з чого випливає потреба в підготовці співробітників, готових до ефективних дій з упевненістю власної переваги над супротивником і незалежно від характеру ситуації та складності обстановки. Також потрібно зазначити, що аналіз і оцінка обстановки, що склалася, і в подальшому прийняття вірного рішення – це не просто повсякденна робота мозку, а обумовлена особистісними характеристиками складна психічна діяльність. Таким чином, опинившись в умовах екстремальної ситуації, поліцейський, професійно оцінивши і проаналізувавши обстановку з передбаченням її подальшого розвитку (в тому числі і несприятливу), повинен навчитися приймати, можливо, єдино правильне рішення, яке дозволить йому вийти переможцем. У ситуаціях, що вимагають від співробітника впевнених і зважених рішень, як правило, активізуються захисні функції організму, які приводять людину до адекватних дій у відповідь. Тому варто зазначити, що якщо поліцейський недостатньо підготовлений фізично і психологічно, то наслідки будуть негативними: раптовий шок, відмова моторних функцій, втрата відчуття часу, часткова глухота і т.д. Негативні реакції найчастіше виникають на тлі переляку, який загальмовує мозкові процеси людини і підштовхує її до необдуманих і недоцільних дій, а в разі, якщо ситуація розвивається не на користь співробітника, то переляк може перерости у страх або паніку. У такій ситуації поліцейським (жінкам) набагато складніше подолати психологічні перешкоди, що виникли. У небезпечній ситуації поведінка поліцейського на тлі переляку характеризується не тільки проявом негативних реакцій. У добре підготовлених працівників поліції, на відміну від новоприйнятих, раптово виникаюча небезпека викликає азарт, бойове збудження і прагнення досягти поставленої мети.

Виходячи з цього, можна зробити певні висновки:

Якісний рівень розвитку психологічної підготовленості у працівника поліції забезпечує надалі адекватну поведінку та ефективні дії, що в сукупності з високою фізичною підготовкою, в кінцевому підсумку, дозволить співробітнику, незалежно від складності поставленого завдання, домогтися його успішного виконання.

У процесі навчання бойової підготовки необхідно створювати умови і моделювати ситуації, які будуть сприяти формуванню у тих, хто навчається, незалежно від статевієї приналежності, сміливості і рішучості, впевненості у своїх силах і можливостях. Прийняття рішень здійснюється на основі не тільки розумових операцій, але і вгадування задуму злочинця. В такому випадку, дії працівника у кризових ситуаціях визначаються процесами антиципації, тобто передбачення.

Необхідно також враховувати, що в різних конфліктних ситуаціях здійснюється постійна зміна просторових і часових взаємодій представників правоохоронних органів і злочинців. Висока емоційно-психічна напруженість ситуацій, загострена постійно присутніми факторами ризику та загрози з боку злочинця, може сприяти утворенню комплексу індивідуальних та групових гальмівних психологічних механізмів і бар'єрів у взаємодії групи працівників при виконанні спільних оперативно-службових завдань. Ось чому формування з урахуванням гендерних особливостей морально-психологічної готовності до дій в екстремальних умовах при виконанні оперативно-службових завдань необхідно розглядати в нижчезазначених аспектах [6]. Психологічна стійкість полягає у формуванні навичок управління своїми емоціями, впевненості в діях при веденні сути-

чок, підвищенні стійкості до кризових ситуацій при вогневому і рукопашному протиборстві, прагненні до активності в нападі та захисті і т.д. Технічна готовність визначається формуванням необхідних навичок і вмінь використання технічних, спеціальних засобів захисту, стрілецької зброї, прийомів рукопашного бою, а також знанням відповідних тактичних прийомів і дій. Фізична готовність визначається рівнем розвитку необхідних загальних і спеціальних фізичних якостей: швидкості, сили, спритності, витривалості, координації рухів, стійкості до статичних напруг і перевантажень, а також здатністю протистояти впливу несприятливих факторів зовнішнього середовища. Гендерний підхід до питань вивчення тренувань дозволяє регулювати фізичне навантаження залежно від статі, щоб, з одного боку, домогтися гарних результатів у придбанні навичок, а з іншого – уникнути перевтоми і розвитку стійких психологічних бар'єрів. Педагогічна сторона морально-психологічної готовності до виконання оперативно-службових завдань у різних умовах оперативно-службової діяльності характеризується організацією і проведенням педагогічних і методичних заходів навчально-виховного процесу, спрямованих на досягнення цілей такої готовності.

Висновки. У практичних підрозділах дуже мало часу відводять на спеціальну підготовку за відсутності набоїв, браку часу, відсутності власної навчальної бази. «Вогнева підготовка» є одним з основних видів підготовки співробітників правоохоронних органів, особливу роль якій слід приділяти не тільки на початковому етапі роботи поліцейського (навчання), а й під час усього періоду служби. Тому що набуті необхідні знання та отримані навички необхідно підтримувати та удосконалювати впродовж усієї служби – це може врятувати не тільки чиєсь життя, а й власне. Тому можна зазначити, що навички поведінки зі зброєю є необхідними в системі комплексної підготовки професійних кадрів для Національної поліції, а тому потрібно внести зміни до програми проведення занять з вогневої підготовки працівників Національної поліції України, що дадуть змогу підтримувати належний рівень знань, вмінь та навичок. Також потрібно певне осучаснення ведення занять з поліцейськими, курсантами та впровадження нових методичних заходів для підвищення особистих здібностей та навичок.

Бібліографічні посилання

1. Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/580-19>
2. Положення про організацію службової підготовки працівників Національної поліції України, затверджене наказом МВС України від 26.01.2016 №50. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0260-16>
3. Інструкція із заходів безпеки при поводженні зі зброєю, затверджена наказом МВС України від 01.02.2016 № 70. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0250-16>
4. Положення про організацію первинної професійної підготовки поліцейських, яких вперше прийнято на службу в поліцію, затверджене наказом МВС України від 16.02.2016 № 105. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0576-16>
5. Положення про курс стрільб для поліцейських та норми витрат боєприпасів, пострілів, вибухових пакетів і гранат поліцейськими під час проведення практичних стрільб, затверджене наказом Національної поліції України від 20.12.2016 № 900. URL: <http://avto-zakon.com.ua/zakon/doc/nak/900.html>
6. Бандурка О.М., Скакун О.Ф. Юридична деонтологія: підручник. Харків: Вид-во НУВС, 2002. 336 с.

Надійшла до редакції 29.01.2019

SUMMARY

Kaznacheyev D.G., Lopayeva O.M. Features of formation of psychological sustainability and readiness of police officers in the course of shooting training. In the article the authors have considered range of problems of training is from the point of view of forming of technical and tactical actions in the conditions of short space of studies or small amount of the practical firing, psychological control during the study of technique of firing that can allow to promote reliability and success with a capture and forming of technical skills maximally short space.

They described methodical recommendations in relation to the features of preparation of policemen at behavior and by a weapon to implementation of official duties in the organs of internal affairs, questions that embrace behavior of workers of police in extreme and crisis situations and factors, that she is characterized, and also ways are certain to the effective modern system of organization of preparation of policemen for implementation of official tasks in terms, that is related to risk for life and cause physiology and psychological stress.

Keywords *police officers, shooting-iron, fire training, psychological state, psychological control, skill formation, aiming.*